

REPORTAGE

'Trug in de koloniale tijd': palmolie uit Kameroen is gecertificeerd duurzaam, maar de bevolking wordt uitgebuit

Een Kameroener oogst palmvruchten om palmolie voor lokale consumptie uit te persen.Beeld Sven Torfinn

Palmolie zit in vrijwel alles wat in de supermarkt ligt. Grote plantages wapperen met een certificaat van duurzaamheid, maar in Kameroen zag Carlijne Vos een bevolking die gebukt gaat onder landroof en uitbuiting.

Carlijne Vos30 mei 2021, 17:00

Deze reportage is onderdeel van de serie Track & Trace. [Lees de uitgebreide versie van dit verhaal hier.](#)

Vanaf de rode zandweg die dwars door de palmolieplantage loopt, wijst Emmanuel Elong naar een vervallen houten huisje. Het is ingesloten door

metershoge palmen die kaarsrecht in lange rijen staan. 'Kijk', zegt de 52-jarige Elong. 'In mijn jeugd stond dit nog aan de rand van het oerwoud.'

Elong loopt de plantage in, waar de donkergroene palmkruinen schaduw brengen. Richting het huisje gaat hij, als er een barse stem klinkt: 'Wat doen jullie in mijn plantage?' Een bewaker stapt van zijn motorfiets en loopt dreigend op Elong en zijn bezoekers af. Felle stemmen klinken over en weer. 'Jouw plantage?', roept Elong strijdvaardig. 'Dit is mijn land, het land van mijn voorouders. Wat stond hier nu eerder: dit huis of jouw palmbomen?'

Welkom in 'Socapalm-land': 58 duizend hectare palmoliebomen verspreid over zes plantages in het zuidwesten van Kameroen – het beslaat eenderde van de oppervlakte van de provincie Utrecht. De plantage in Dibombari omvat enkele dorpen, waaronder Mbonjo, het lommerrijke dorpje van Elong. De huizen tussen de bananenbomen en tropische bloemen zijn er volledig omsingeld door oliepalmen. Het dorp is alleen nog bereikbaar via de zandwegen die door de genummerde plots van de plantage lopen en met slagbomen worden gecontroleerd door het bedrijf Socapalm.

Emmanuel Elong woont in het dorpje Mbonjo, omsingeld door ‘Socapalm-land’.Beeld Sven Torfinn

De bewaker blijft Elong en zijn witte bezoekers de rest van deze tropisch hete april dag op zijn motorfiets volgen, om hen eraan te herinneren dat niemand zonder toestemming van het bedrijf de plantage in of uit mag. ‘Schandalig’, bries Elong als hij later stoom afblaast onder het rieten afdakje dat dienstdoet als dorpscafé. Met enkele glaasjes zelfgestookte drank bedenkt hij met dorpsgenoten steeds wildere strategieën om zijn opvallende bezoekers veilig door de slagboom de plantage uit te loodsen. ‘Dit is mijn dorp. Ik bepaal zelf wel wat ik doe en welke bezoekers ik ontvang.’

Plantage op geboortegrond

Elongs eigen familielandje, waar hij zijn groenten als maniok en cassave verbouwt, ligt verborgen achter een muur van 14 meter hoge plantagepalmen tegen een rivierbedding aan. Toen de Kameroense regering hier op zijn geboortegrond in 1968 een palmolieplantage begon, behield zijn familie deze strook landbouwgrond van 60 meter breed. Met grote passen beent de tengere

Elong over zijn overgroeide landje en wijst naar een paaltje in de grond. Nadat het staatsbedrijf in 2000 was verkocht aan de in Luxemburg gevestigde palmoliegigant Socfin, plaatsten de nieuwe eigenaren dat paaltje in de grond om de gewenste uitbreiding van de plantage te markeren.

Wat Socfin betreft zou Elong nog slechts een strookje land van 6 meter breed zijn gegund om zijn voedsel te verbouwen. Dat was twintig jaar geleden voor Elong de druppel en het begin van een jarenlange juridische strijd tegen Socapalm en zijn Europese eigenaar.

De strijd van Elong en zijn stichting Synaparcam is niet onopgemerkt gebleven en wordt gesteund door internationale milieu- en mensenrechtenorganisaties (ngo's) waaronder Milieudefensie, Fern en Greenpeace. Socapalm en zijn eigenaar Socfin, met 187 duizend hectare palmolie- en rubberplantages in Azië en Afrika een van 's werelds grootste spelers, worden beschuldigd van neokoloniale misstanden waaronder intimidatie, gedwongen contractarbeid, ontbossing, milieuvervuiling en bovenal landroof.

Volk zonder land

'We zijn een volk zonder land, dus we bestaan niet meer', verzucht Daniel Sappa Misse met gevoel voor drama. Sappa Misse is het traditioneel dorps hoofd van Souza, een van de andere dorpen die door de Socapalmplantages worden opgeslokt. Hij houdt kantoor in een eenvoudig, rommelig houten huisje met rieten dak. Voor de gelegenheid heeft hij zich in een traditioneel gewaad gehuld en draagt hij de ketting met een imposante sleutel die van vader op zoon is overgedragen. Om de 'problemen van de gemeenschap te ontsluiten', legt hij uit, terwijl hij onder het gekwetter van kinderstemmen en af- en aanrijdende bromfietsen onder een palmboom poseert.

'Toen Socapalm hier in de jaren zeventig begon als staatsbedrijf waren we met vijfduizend inwoners, nu met veertigduizend', zegt Sappa Misse. 'Ze gaven ons

toen nog een strookje land voor onze eigen voedselvoorziening, maar ook dat probeert de nieuwe eigenaar nu in te pikken. Waar moeten wij dan nog van leven?’

Hoewel de bewoners van de plantagedorpen steeds verder in de verdrukking raken, kreeg Socfin eerder dit jaar voor de eerste van zijn zes plantages een RSPO-certificaat. Dat is een internationaal erkend bewijs voor de duurzame winning van palmolie volgens de in 2004 opgerichte Round Table on Sustainable Palmoil. Sindsdien rinkelen alle alarmbellen, want ook de inspecties voor de certificering voor de volgende twee plantages van Socapalm zijn dit voorjaar begonnen.

Certificering als toverwoord

Gecertificeerde – of duurzame – palmolie is het toverwoord waarmee bedrijven het geweten van de consument, hun investeerders, afnemers en zichzelf proberen te sussen. Wat klinkt als een abstracte ver-van-mijn-bedshow is dat bepaald niet. Palmolie zit in vrijwel alles: het is het bindmiddel in mueslirepen, cakebeslag, pindakaas en talloze andere voorbewerkte voedingsmiddelen in de schappen van de supermarkt, maar ook een onmisbaar bestanddeel in cosmetica als shampoo, zeep en douchecrème. Unilever werd groot met de import van palmolie uit Maleisië en Indonesië, multinationals als Nestlé en L’Oréal kunnen niet zonder.

Een jonge man maakt palmolie uit palmpitten geogst uit zijn eigen palmboomgaard.Beeld Sven Torfinn

De wereldwijde vraag naar deze olie met de unieke bindende eigenschap stijgt alleen maar, en dus jagen bedrijven op meer landbouwgrond. Nadat eerst de oerbossen in vooral Indonesië en Maleisië zijn geofferd voor palmolie en rubber, wordt die grond sinds begin deze eeuw in West- en Centraal-Afrika gevonden, waar multinationals doorgaans welwillende – corrupte of berooide – overheden aantreffen. Liberia gaf begin deze eeuw een kwart van zijn ongerepte natuurgebieden uit in concessie om te herstellen van de burgeroorlog, maar ook in Kameroen wordt bedrijven geen strobreed in de weg gelegd om het aloude koloniale plantagemodel voort te zetten.

De RSPO-certificering is volgens de inwoners een ‘nepproces’, waarbij zij en hun klachten amper worden gehoord. Een geluid dat weerklank vindt bij de ngo’s, die eveneens vrezen dat grote agro-multinationals hun dubieuze activiteiten in verre buitenland slechts willen ‘groenwassen’ met certificering. Of het nu gaat om palmolie, hardhout, soja of rubber, de ‘vernietigende’ praktijk van ontbossing

en landonteigening gaat ook met een keurmerk als RSPO of FSC (hout) gewoon door, concludeerde Greenpeace in maart nog in het rapport *Destruction: Certified*.

Greenwashing

Bij de rivieroever laat Elong zien wat de certificering in de praktijk betekent. Socapalm heeft er zonder aankondiging een bord geplaatst met de mededeling dat het voortaan verboden is om daar te komen. De dorpingen kunnen er niet meer vissen, jagen of voedsel verbouwen op hun akkertjes, zoals ze sinds mensenheugenis gewend zijn om te doen. De tropisch begroeide rivierbeddingen – of draslanden – zijn tot verboden natuurgebied gebombardeerd, omdat deze volgens de RSPO-richtlijnen als bufferzone moeten dienen voor vrije toegang tot schoon water.

Het is een typisch geval van greenwashing, zegt Danielle van Oijen, die zich bij Milieudefensie al jaren inzet voor de strijd van Elong. 'Die bufferzones zijn inderdaad een criterium voor RSPO-certificering, maar als gemeenschappen er hun voedsel verbouwen, had er natuurlijk gezamenlijk een oplossing moeten worden gezocht.' Nu zijn de dorpingen voor een voldongen feit gesteld.

'Socapalm gebruikt natuurbehoud als excuus om een keurmerk te krijgen zodat ze kunnen aankloppen bij financiers', zegt Elong als hij wijst naar de groene velden met cassave, yam en wuivende bananenbomen langs de rivier. 'Maar wat levert zo'n certificaat ons op? Waar moeten wij nu van leven?'

'Tikkende tijdbom'

Kort na de onafhankelijkheid van Frankrijk in 1960 werd het koloniale plantagemodel weer ingevoerd in Kameroen. Het was volgens de Wereldbank en het IMF de meest efficiënte weg naar ontwikkeling, zegt Samuel Nguiffo, directeur van de Kameroense milieuorganisatie Centrum voor Milieu en Ontwikkeling (CED) in de hoofdstad Yaoundé. 'Waarschuwingen dat het zou

leiden tot de vernieling van lokale economieën, dat het geen werk zou opleveren voor de gemeenschappen zelf en dat er een constante strijd om vruchtbare grond zou ontstaan, werden in de wind geslagen. Nu de bevolking explosief groeit en de druk op land toeneemt, zie je het aantal conflicten tussen dorpingen en bedrijven stijgen. Kameroen is een tikkende tijdbom.'

De vruchten van de oliepalm worden binnen een dag na de oogst gestoomd en uitgeperst.Beeld Sven Torfinn

Op een terras in Yaoundé legt Nguiffo uit hoe de regering van de 88-jarige president Paul Biya – al 38 jaar aan de macht – zich keer op keer laat inpalmen door buitenlandse investeerders. Met zijn organisatie CED verzet Nguiffo zich tegen de razendsnelle ontbossing die hiervan het gevolg is. Kameroen verloor vorig jaar 100 duizend hectare aan tropisch regenwoud en steeg daarmee op de wereldranglijst van landen waar ontbossing het hardst gaat – van de 11de naar de 7de plaats.

Het verzet is niet zonder resultaat. Na hevige druk van Nguiffo's organisatie en internationale ngo's kwam de Kameroense overheid in 2020 terug van de beslissing een houtkapvergunning uit te breiden in het Ebo-regenwoud, een leefgebied van onder meer gorilla's, bosolifanten en chimpansees. Het Noorse pensioenfonds – het grootste ter wereld – trok onder druk zijn investering terug uit een Kameroense rubberplantage van het Singaporese Halcyon Agri, na de vernietiging van 10 duizend hectare tropisch regenwoud.

Druk op investeerders

'Niet alle investeerders houden er dezelfde duurzaamheidscriteria op na', zegt Nguiffo. 'Banken en beleggers hebben simpelweg te veel geld dat ze moeten wegzetten om rendement te creëren. Als je als particulier of ondernemer een lening wilt bij een bank, moet je je hele hebben en houden blootgeven, maar als het gaat om investeringen in verre buitenland, nemen ze niet eens de moeite om zelf even te kijken wat er plaatsvindt en is een papiertje met een nep duurzaamheidskeurmerk voldoende.'

Toch ligt de sleutel voor verbetering bij het beïnvloeden van investeerders, zegt Nguiffo. 'Druk uitoefenen op de consument is niet voldoende. Zonder kapitaal zijn deze bedrijven machteloos.'

Wat Socapalm en zijn eigenaar Socfin betreft, hebben de ngo's een harde noot te kraken. Socfin is grotendeels in handen van Bolloré Group, een oude bekende in Afrika. Grootaandeelhouders zijn de Franse miljardair Vincent Bolloré en de Belg Hubert Fabri, wiens familie al plantages exploiteerde in Congo ten tijde van de wrede Belgische koning Leopold II. Bolloré, een bekende in de Franse elite, staat in Frankrijk met regelmaat onder de schijnwerpers vanwege corruptie of misstanden bij zijn talrijke investeringen in landbouw en transport in Afrika. Wie kritiek levert, kan niet zelden rekenen op een rechtszaak wegens smaad.

Het weerhoudt Milieudefensie er niet van om druk te blijven uitoefenen op de Nederlandse investeerders in Socfin, of op Bolloré, om hun beleggingen en leningen te herzien. Ze tikten ING in 2019 op de vingers, omdat het de zogeheten Oeso-richtlijn voor verantwoord ondernemen zou overtreden met zijn leningen aan Socfin. Ook een aantal Nederlands pensioenfondsen ligt onder vuur om hun beleggingen in deze bedrijven, waaronder die voor Zorg & Welzijn (PFZW) en Rail & OV. Het pensioenfonds voor de huisartsen heeft zijn belegging in Bolloré vorig jaar gestopt na aanscherping van het duurzaamheidsbeleid.

‘De financiers zijn onze beste kans om een eind te maken aan de misstanden in Kameroen’, zegt Van Oijen van Milieudefensie. ‘We mogen niet toestaan dat ze hun geweten sussen met een RSPO-certificaat, want die beoordeling rammelt aan alle kanten.’ ING en ook pensioenfonds PFZW zeggen zich bewust te zijn van de problemen in de palmoliesector, maar vertrouwen op het duurzaamheidskeurmerk ‘omdat het praktisch onhaalbaar is zelf alle plantages van onze klanten te inspecteren’, aldus een woordvoerder van ING. De financiers zeggen in gesprek te zijn met Socfin en ‘een vinger aan de pols te houden’.

Inspecteur in Socapalm-auto

In het dorpje Mbongo stond de RSPO-inspecteur in april plotseling op de stoep voor de audit, een bezoek om te kijken of aan alle keurmerkvoorwaarden is voldaan. ‘We hadden nauwelijks tijd om de dorpsoudsten te consulteren en ons op het bezoek voor te bereiden’, zegt Michel Linge, coördinator van de plaatselijke afdeling van Synaparcam, de actieclub van Emmanuel Elong. De inspecteur kwam, nam een proef van het vervuilde water waar het dorp sinds de nieuwe palmoliefabriek mee kampt, en hoorde geduldig alle klachten aan.

Maar of hij ook heeft geluisterd? Linge gelooft er niets van. ‘Ze staan volledig aan de kant van Socapalm. Als wij zeggen dat iets rood is, zeggen zij dat het wit is. Het was bovendien dezelfde inspecteur die de eerste plantage heeft gecertificeerd. En dat certificaat had er nooit mogen komen. Ze kwamen zelfs in

auto's van Socapalm, hoe onafhankelijk ben je dan nog? Die RSPO-certificering is volkomen ongeloofwaardig.'

Socapalm ontkent desgevraagd dat de RSPO-inspectie niet objectief is geweest. Volgens het bedrijf worden alle betrokkenen geconsulteerd. Socpalm ontkent eveneens dat er mensenrechtenschendingen plaatsvinden en zegt een strikt beleid te voeren om intimidatie en pesterijen tegen te gaan. Het wijst erop dat dorpingen juist profiteren van de nabijheid van het bedrijf, omdat ze tegen lage prijzen zaden en pesticiden kunnen kopen en hun noten tegen een goede prijs aan Socapalm kunnen verkopen.

Wat betreft de beschuldiging van landroof wijst Socapalm naar de overheid, die het land in concessie heeft uitgegeven. 'We merken allemaal dat we te maken hebben met een sterke demografische groei, maar we willen eraan herinneren dat de rechtmatige eigenaar van het land, de staat Kameroen, de enige is die daarover kan beslissen.'

Kilometers omlopen

De opvliegende Linge, in strakke spijkerbroek en zonnebril, staat bij een van de diepe greppels die Socapalm om zijn plantages heeft gegraven om te verhinderen dat dorpingen door de plantages lopen en hun palmolienoten stelen. Nu moeten de vrouwen kilometers omlopen om op hun landjes te werken, waarbij ze tot voor kort bovendien vaak werden lastig gevallen en zelfs verkracht tot het bedrijf na aanhoudende klachten van de dorpingen ingreep. 'We zijn hun gevangen', verzucht Linge als hij naar het donkere woud van palmbomen om zich heen wijst. Bij de slagboom verderop over de greppel zitten bewakers op de grond te eten. 'Daar zijn heel wat vrouwen aangerand', weten de dorpingen.

Chief Jean Bosco Ngobe, het fragiele oude dorpshef van Mbambo, verderop in de plantage, is milder gestemd over Socapalm. Hij is omgekocht, denken de

activistischere dorpelingen. Vanuit zijn plastic stoeltje op de veranda vol traditionele Afrikaanse speren, schilden, kalebassen en een enkele opgezette struisvogel wijst hij naar de elektriciteitsdraden buiten langs de zandweg. 'Ze hebben een school geopend, een kliniek en ik hoor dat ze zelfs leraren betalen.'

Alleen werkgelegenheid is een probleem, erkent hij. 'In het begin hebben we niet goed opgelet. Jongeren hier wilden een baan met een stropdas in de stad. Nu hebben we daar spijt van, want van heinde en ver worden contractarbeiders aangenomen die zich in ons dorp vestigen en van ons land leven.'

'We zijn terug in de koloniale tijd', verzucht Emmanuel Elong, na de lange dag van achtervolgingen door de plantages. 'Wij zouden beter af zijn zonder de internationale bedrijven. Maar zij kunnen niet zonder onze natuurlijke rijkdommen, daarom zullen ze ons nooit op eigen benen laten staan. Het Westen zal altijd zorgen dat hier presidenten zitten die hun belangen vertegenwoordigen, desnoods met een staatsgreep.'

Correctie: in een eerdere versie van dit verhaal stond abusievelijk dat Pensioenfonds Detailhandel belegt in het Luxemburgse palmoliebedrijf Socfin. Dit is incorrect. Pensioenfonds Detailhandel belegt wel in Bolloré (de grootaandeelhouder van Socfin). Desgevraagd zegt Pensioenfonds Detailhandel dat ze niet wisten van de misstanden in de palmolie en mogelijk de investering heroverwegen nu ze dit weten.

HOE WORDT PALMOLIE GEMAAKT?

Palmolie wordt gewonnen uit de vruchten van de oliepalm. In grote trossen, die wel 25 kilo kunnen wegen, groeien de oranje-zwarte vruchten in de top van de tropische bomen. Ze zijn een centimeter of vijf groot, en zowel uit het vruchtvlees als de pitten wordt palmolie gewonnen.

De vruchten worden binnen een dag na de oogst gestoomd en daarna uitgeperst. De ruwe olie wordt vervolgens in raffinaderijen gezuiverd en afgewerkt. Belangrijk

daarbij is het ontkleuren en ontgeuren. Daarna is de olie gereed om als grondstof te dienen in de levensmiddelen- en cosmetica-industrie.

De opbrengst van olie uit palmen is groter dan bij andere plantaardige oliën, zoals zonnebloemolie of koolzaadolie, en is meestal goedkoper. Drie jaar nadat ze zijn geplant, brengen de palmen hun eerste vruchten voort. Oogsten kan het hele jaar door, na 25 jaar zijn de palmen over het algemeen uitgeput.